

INGRID SCHÄFER

Wyższa Szkoła Pedagogiczna
w Güstrow (NRD)

PRZYCZYNEK DO MARKSISTOWSKO-LENINOWSKIEJ
WALKI Z ZAFALSZOWANIAMI ROLI ZWIĄZKU RADZIECKIEGO
W SOCJALISTYCZNEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ
(tłumaczył z języka niemieckiego Marian Borzestowski)

Zapoczątkowane Wielką Socjalistyczną Rewolucją Październikową przejście – w skali światowej – od kapitalizmu do socjalizmu pociągnęło za sobą powstanie i rozwój szeregu krajów socjalistycznych oraz zainicjowało proces ich wzajemnego zbliżania się tak pod względem politycznym, jak i ekonomicznym. W owych dniach październikowych tkwią głębokie korzenie bratniej wspólnoty krajów socjalistycznych. To właśnie, jak pisał Lenin, „interes ekonomiczny, zarówno jak instynkt i świadomość internacjonalizmu i demokratyzmu”¹ skłaniają ludzi pracy krajów socjalistycznych do urzeczywistniania zbliżenia się i zespolenia wszystkich narodów socjalistycznych.

Socjalistyczna integracja gospodarcza stanowi część procesu historycznie koniecznego i zmierza w ujęciu perspektywicznym, po uprzednim zrealizowaniu wielu przedsięwzięć integracyjnych, do stworzenia jednolitego organizmu gospodarczego. Od samego początku tego procesu ideologia imperialistyczna oczernia w szczególności rolę Związku Radzieckiego we wspólnocie krajów socjalistycznych i określa sposób jego postępowania jako „hegemonialny” lub „imperialny”. Posługując się typowo imperialistycznymi i ekspansjonistycznymi miarami wartości przedstawia się internacjonalistyczną działalność Związku Radzieckiego w ramach RWPG jako rzekomo podyktowaną li tylko specjalnym interesem własnym, np. dążeniem do „rozszerzenia swego rynku wewnętrznego”². Rzeczywistą pozycję Związku Radzieckiego w obrębie RWPG wyznacza rola, jaką spełnia on w zakresie dynamizowania i pogłębiania współpracy bratnich krajów socjalistycznych. Określają to dokumenty naszych partii³. W nich znajduje swój wyraz teza, że socjalistyczna integracja gospodarcza, przy określonym stopniu dojrzałości socjalistycznego sposobu produkcji – w stadium rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego – uzyskuje rangę powszechnej prawidłowości, wynikającej obiektywnie z internacjonalistycznej istoty socjalizmu oraz z warunków i wymogów uspołecznienia produkcji. Socjalizm stanowi pierwszą fazę takiej formacji społecznej, która uwalnia siły wytwórcze od ograniczeń rozwojowych, mających swe źródło w prywatnej własności środków produkcji i umożliwia faktyczne uspołecznienie, by „uczynić życie wszystkich ludzi pracy jak najłatwiejszym, umożliwiającym im dobrobyt”⁴. Temu celowi służą także socjalistyczne formy integracji gospodarczej, wykorzystujące obiektywne tendencje internacjonalizacji życia gospodarczego⁵.

Oczywiście i na tym polu jak i generalnie rzecz biorąc proces nieskrępowanego

rozwoju sił wytwórczych i wyzwolenia ich z „dziedzictwa” dawnych więzów kapitalistycznych nie przebiega w sposób automatyczny i samoczynnie. Jakkolwiek proces ten, stanowiący część składową rewolucji socjalistycznej, zdeterminowany jest obiektywnie, to jednak, podobnie jak wszystkie inne obiektywne prawa socjalizmu, musi zostać urzeczywistniony w sposób świadomy i planowy. Także w odniesieniu do wspomnianego wyżej rewolucyjnego procesu – jeśli przenieść go w sferę krystalizowania się światowego systemu socjalistycznego – obowiązuje podstawowy wymóg rewolucji socjalistycznej, a mianowicie konieczność ustanowienia i przestrzegania jedności czynników natury obiektywnej i czynników natury subiektywnej⁶.

Obok istnienia w obrębie każdego z krajów socjalistycznych czynników obiektywnych, uwydatniających się w stopniu niejednokrotnie bardzo zróżnicowanym, istnieją przesłanki natury subiektywnej, tj. „zdolność klasy rewolucyjnej do rewolucyjnych akcji masowych, dostatecznie silnych”⁷ dla zrealizowania współpracy ekonomicznej bratnich krajów socjalistycznych. Z tego też względu na początku oraz w toku urzeczywistniania integracji socjalistycznej największe znaczenie posiadała skuteczność działania pierwszego i najbardziej bogatego w doświadczenie kraju socjalistycznego. Związek Radziecki był nie tylko w stanie, zarówno pod względem ekonomicznym, jak i politycznym, ale był nawet zobowiązany zwłaszcza z punktu widzenia misji światowohistorycznej klasy robotniczej, oddziaływać stymulująco na rozwój obiektywnych interesów i społecznej gotowości oraz zdolności do równoprawnej współpracy ekonomicznej bratnich krajów. Odpowiada to zresztą zasadom materializmu historycznego, na podstawie których sprzyjające warunki zewnętrzne, w naszym przypadku Związek Radziecki, wspomagają wyzwolenie wewnętrznych sił rozwojowych, w naszym przypadku rozwój wymogów niezbędnych dla internacjonalistycznej współpracy ekonomicznej i mogą stać się w tym względzie czynnikiem o decydującym znaczeniu.

Takie fakty, jak przeszło 1600 obiektów (przedsiębiorstw, instytucji) zbudowanych w krajach RWPG z pomocą techniczną Związku Radzieckiego, dostawy na dogodnych warunkach kredytowych surowców, wyposażenia technicznego i innych wyrobów koniecznych dla realizacji kolejnych etapów poszczególnych inwestycji, charakter stosunków eksportowo-importowych Związku Radzieckiego z bratnimi krajami socjalistycznymi, ukształtowany w taki sposób, by przyśpieszyć tempo rozwoju ich gospodarki narodowej, mówią same za siebie i zastępują wiele innych przykładów komunistycznej pomocy⁸.

Jednakże zrozumienie tych związków między tendencjami obiektywnymi, świadomym kształtowaniem i ustanawianiem optymalnych warunków wspomagających proces obiektywnych przemian a rewolucyjną, ofiarną działalnością Związku Radzieckiego jest zupełnie obca ideologii burżuazyjnej. Głównie z tego powodu, że jest ona beznadziejnie ograniczona, świadomie i celowo antykomunistyczna i antyradziecka. Trzeba ponadto zaznaczyć, że ideologia burżuazyjna znajduje się stale w okowach burżuazyjnego myślenia, według którego urzeczywistnianie w kapitalizmie obiektywnych tendencji internacjonalizacyjnych nie może przebiegać inaczej, jak tylko w taki sposób, iż kraje silniejsze politycznie i ekonomicznie wyzyskują i uciskają kraje słabsze, uczestniczące w procesach integracji gospodarczej.

Wychodząc z tych pozycji ograniczonych klasowo i poznawczo-teoretycznie, ocenia

się, a także oczerniało i oczernia się w dalszym ciągu historyczną rolę Związku Radzieckiego. W przeszłości formułowano to mniej więcej w sposób następujący: „Główna funkcja RWPG sprowadza się do sowietyzacji gospodarki narodowej krajów Europy wschodniej i południowoschodniej”⁹ albo: RWPG stanowi „dalszy krok na drodze do integracji europejskiego obszaru satelickiego Związku Radzieckiego”¹⁰.

Tego rodzaju napaści występowały nie tylko w początkowej fazie socjalistycznej integracji gospodarczej. We wrześniu 1977 roku, z okazji Europejskiego Forum z udziałem przedstawicieli zachodnioeuropejskich kościołów katolickich i partii konserwatywnych F. J. Strauss dał wyraz swego panicznego lęku przed socjalistyczną Europą. Według niego „nie byłaby to już Europa, ale sowiecka satrapia”¹¹. Nie zdaje on sobie przy tym wcale sprawy z tego, że posługując się straszakiem antyradzieckim, zupełnie bezwiednie odzwierciedla obiektywną nieuchronną tendencję, a mianowicie schyłkowość kapitalizmu w starej Europie i historycznie „dojrzałą” konieczność zastąpienia go przez socjalizm z jego wszystkimi, opartymi na internacjonalizmie, charakterystycznymi cechami.

W ostatnim czasie jako reakcja na zmiany jakościowe, dokonujące się w obrębie socjalistycznej integracji gospodarczej od początku lat 70-tych¹², występują dwa nowsze warianty antyradzieckiej ideologii.

1. Zniekształca się zasady funkcjonowania socjalistycznej współpracy, a w szczególności zasadę całkowitej równości i zasadę wzajemnej korzyści. Ponieważ obie zasady stanowią praktyczno-polityczną konsekwencję dialektycznej jedności państwowych i wspólnych interesów krajów socjalistycznych, jest rzeczą oczywistą, że współczesnej burżuazyjnej ideologii zupełnie niedostępne jest zrozumienie istoty i sensu nowego etapu rozwojowego socjalistycznej integracji gospodarczej. Tak np. wzywa się państwa Układu Warszawskiego do zrealizowania „swych szans” i „uwolnienia się” – w ramach zasad proletariackiego internacjonalizmu – od „hegemonii Związku Radzieckiego” oraz do szukania, zwłaszcza poprzez „intensyfikację multilateralnej współpracy, możliwości zwiększenia swych wpływów na obszarze RWPG po to, ażeby w wyższym stopniu zapewnić sobie realizację interesów narodowych”¹³. Bezcześnie lansuje się przy tym tezę, że dotąd uwzględniano wyłącznie interesy radzieckie, a w najlepszym przypadku interesy całej wspólnoty socjalistycznej.

Leninowskie priorytetowe kryterium rozwoju gospodarczego, wysokość dochodu narodowego przypadającego na 1 mieszkańca krajów RWPG, szybkie tempo ich rozwoju od momentu podjęcia współpracy, historycznie krótki okres, w którym dokonała się zmiana struktury sił wytwórczych najsłabiej rozwiniętych w latach 50 krajów socjalistycznych¹⁴, stanowią najlepszy dowód bezzasadności powyższych twierdzeń.

Głównym celem wszystkich rad udzielanych krajom socjalistycznym jest „rozcłonkowanie wspólnoty”, izolacji Związku Radzieckiego, a tym samym osłabienie sił socjalizmu na całym świecie.

2. Pseudorealistyczne, nazbyt sugestywnie imperialistyczne środki masowego przekazu w swej propagandzie absolutyzują drugą stronę dialektyki narodowych i wspólnych interesów bratnich krajów socjalistycznych. Przykładowo „Die Welt” w arty-

kule z dnia 21 czerwca 1976 r. stwierdza, że czas pomyśleć o tym, iż Europa wschodnia znajduje się na drodze do utworzenia jakiegoś Super – Związku Radzieckiego. Zdaniem autora artykułu sytuacja dojrzała już do tego, że „wszystkie rządzone przez komunistów kraje bloku socjalistycznego, zrezygnują ze swej własnej, państwowej narodowości, ażeby zjednoczyć się w nowym, socjalistycznym narodzie”¹⁵. Stanowi to w pewnym sensie nową wersję antyradziecką wypadów F. J. Straussa, odzwierciedlających jednakże – jakkolwiek przesadnie – proces splatania się gospodarki narodowej naszych krajów, w szczególności w wyniku przejścia do nowego, wyższego stopnia współpracy w zakresie planowania i wydatnego zintensyfikowania kooperacji produkcyjnej i naukowo-technicznej.

Oba scharakteryzowane powyżej warianty antyradzieckiej ideologii zmierzają do osiągnięcia następującego celu: wnieść nieufność w historycznie ukształtowane, przyjacielskie stosunki między naszymi bratnimi narodami, manipulować uczuciami narodowymi i tradycjami. Chodzi tutaj zatem o przedsięwzięcie, przed którym z naciskiem ostrzegał już Lenin¹⁶.

Socjalizm łączy w sposób organiczny tendencję obiektywną internacjonalizacji życia gospodarczego z tendencją rozwoju i rozkwitu gospodarki poszczególnych socjalistycznych narodów i państw. Dialektyka politycznego urzeczywistniania wspólnych i specyficznych interesów jest „wmontowana” w proces nauczania młodzieży i proces dojrzewania rozwijającej się wspólnoty socjalistycznej.

Bogomołow np. omawia zagadnienie przewycięzania w latach 60 dwóch krańcowych stanowisk, dotyczących kształtowania współpracy w obrębie RWPG¹⁷. Z jednej strony odrzucono pogląd, jakoby kolektywne interesy miały zawsze pierwszeństwo przed interesami narodowymi¹⁸. Z drugiej zaś strony polemizowano ze stanowiskiem, według którego liczące się działania natury specjalizacyjnej i kooperacyjnej należało przesunąć do czasu wyrównania się poziomu rozwoju ekonomicznego krajów socjalistycznych¹⁹.

W rezultacie długotrwałych dyskusji pomiędzy bratnimi partiami doszło wreszcie w 1962 r. do uchwalenia „Podstawowych zasad międzynarodowego socjalistycznego podziału pracy”, a następnie w ich rozwinięciu do sprecyzowania i jednomyślnego przyjęcia w roku 1971 „Kompleksowego programu dalszego pogłębiania i doskonalenia współpracy i rozwoju socjalistycznej integracji gospodarczej krajów członkowskich RWPG”.

W referacie sprawozdawczym KCKPZPR na XXV Zjazd Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego znajduje swój wyraz marksistowsko-leninowskie podejście do dialektyki interesów, gdy L. Breżniew stwierdza: „W stosunkach z krajami socjalistycznymi KPZR nieugięcie kieruje się wypróbowaną zasadą: działać w duchu rzeczywistej równości praw i zainteresowania wzajemnymi sukcesami, wypracowywać decyzje pamiętając nie tylko o narodowych, ale również o internacjonalistycznych interesach. Niezależnie od tego, jakie problemy wylaniałyby się, w naszym przekonaniu należy je rozwiązywać w duchu umacniania przyjaźni, jedności i współpracy”²⁰. Ten krótki ekskurs świadczy chyba dobitnie o tym, że wypracowanie wspólnej, opartej na naukowych podstawach polityki w odniesieniu do współpracy ekonomicznej nie zależy po prostu od życzenia lub woli jednego z zainteresowanych krajów. Dopiero dokładna

znajomość i kolektywne przestrzeganie obiektywnych prawidłowości oraz ich konkretnych, historycznych uwarunkowań dają gwarancję, że socjalistyczna integracja gospodarcza krok za krokiem zmierza do wysokiej efektywności gospodarczych procesów reprodukcyjnych, mając na celu coraz lepsze zaspokojenie stale rosnących potrzeb materialnych i kulturalnych ludzi pracy wszystkich krajów wspólnoty socjalistycznej. Związek Radziecki wnosi do tego procesu całą swoją potęgę jako ośrodek siły rewolucyjnej, jako najbardziej bogate w doświadczenia socjalistyczne mocarstwo oraz jako kraj najsilniejszy pod względem potencjału ekonomicznego.

PRZYPISY

- ¹ W. I. Lenin, *O karłkaturze marksizmu i o „imperialistycznym ekonomizmie”*, Werke, t. 23, Dietz Verlag, Berlin 1972, s. 62.
- ² Por. np. B. H. Bräker, Währungsprobleme und Integration in Osteuropa, w: *Berichte des Bundesinstitutes für ostwissenschaftliche und internationale Studien*, Köln 1972, nr 13, s. 5.
- ³ „Wraz z rozkwitem każdego socjalistycznego narodu, wraz z umacnianiem się suwerenności państw socjalistycznych coraz ściślejsze stają się ich wzajemne powiązania, powstaje coraz więcej wspólnych elementów w ich polityce, gospodarce, życiu społecznym, następuje stopniowe wyrównywanie poziomów rozwoju. Ten proces stopniowego zbliżania krajów socjalizmu jest obecnie niewątpliwie prawidłowością” L. Breżniew: Referat sprawozdawczy Komitetu Centralnego KPZR na XXV Zjazd KPZR. Dietz Verlag, Berlin 1976, s. 9; por. *Program SED*. Dietz Verlag, Berlin 1976 s. 21 i n.
- ⁴ W. I. Lenin, Przemówienie wygłoszone na I Zjeździe Rad Gospodarki Narodowej, Werke, t. 27, Dietz Verlag, Berlin 1960, s. 408.
- ⁵ Por. W. I. Lenin, Pierwotny szkic tez w kwestii narodowej i kolonialnej z dnia 5 czerwca 1920 r. (na II Zjazd Międzynarodówki Komunistycznej), Werke, t. 31, Dietz Verlag, Berlin 1959, s. 135.
- ⁶ Por. W. I. Lenin, *Krach II Międzynarodówki*, Werke, t. 21, Dietz Verlag, Berlin 1960, s. 207.
- ⁷ Ibidem.
- ⁸ Por. I. Dudiński, Das Komplexprogramm als strategischer Plan für die sozialistische Integration, APW-Verlag, Moskwa 1973, s. 21 i n.
- ⁹ H. J. Pommer, Politik und Wirtschaft im Sowjetblock, w: *Schriftenreihe des Instituts für staatsbürgerliche Bildung in Rheinland-Pfalz*, Ingelheim (Mainz 1966, nr 6, s. 195.
- ¹⁰ A. Uschakow, Der Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe (Comecon) w: *Dokumente zum Ostrecht*, t. II, Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1962, s. 9.
- ¹¹ Cytuję według: *Aktuelle Informationen aus Politik und Wirtschaft*, nr 30 (28.9.1977), Hrsg. Institut für internationale Politik und Wirtschaft der DDR, s. 22.
- ¹² W literaturze ekonomicznej wyrażony jest pogląd, że z przyjęciem w roku 1971 „Kompleksowego programu dalszego pogłębiania i doskonalenia współpracy i rozwoju socjalistycznej integracji gospodarczej krajów członkowskich RWPG” rozpoczął się nowy, jakościowo wyższy etap procesu socjalistycznej integracji gospodarczej. Por. np. pracę zbiorową: *Sozialistische ökonomische Integration*, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin 1976, s. 64 i in.
- ¹³ H. Bey, Sowjetische Hegemonialstellung im Warschauer Pakt, w: *Politische Studien*, München 1976, z. 227, s. 278 i in.
- ¹⁴ Osiągnięcia socjalistycznej integracji ekonomicznej w zakresie rozwoju gospodarki narodowej poszczególnych krajów członkowskich można mierzyć:
– Dochodem narodowym na jednego mieszkańca (Związek Radziecki = 1)

ZSRR	Bułgaria	Czechosłowacja	NRD	Polska	Rumunia	Węgry
1950 1,0	0,6	1,6	1,3	1,1	0,5	1,2
1970 1,0	0,8	1,2	1,3	0,8	0,8	0,9

Wynika stąd, że w roku 1970 zmniejszyły się różnice w poziomie dochodu narodowego, przypadające na 1 mieszkańca. W przeciwieństwie do krajów RWPG różnice w poziomie dochodu narodowego między najbogatszymi a najuboższymi regionami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej wyrażone są stosunkiem 6:1. Por. A. Alexejew: *Die sozialistische Wirtschaftsintegration in Aktion*, APW-Verlag, Moskwa 1973, s. 49.

– Liczbą przedsiębiorstw, urzędzeń i obiektów, które od 1950 roku zostały już zbudowane przez Związek Radziecki lub których budowę dopiero rozpoczęto (stan na dzień 1.1.1976.).

Kraj	Liczba przedsiębiorstw	Z tego czynnych
Bułgaria	268	135
Czechosłowacja	26	15
Kuba	164	129
Mongolia	124	109
NRD	18	8
Polska	166	102
Rumunia	112	93
Węgry	83	63

Por. Material des Parteilehrjahres 1977/78 (Hinweise für den Seminarleiter zum Zyklus Grundprobleme der Volkswirtschaft der DDR und der sozialistischen ökonomischen Integration), s. 81.

¹⁵ Cytuję według: K. H. Stiernerling: Einige theoretische Fragen der sozialistischen ökonomischen Integration und die weitere Verbesserung der Planung und Ware-Geld-Beziehungen, w: *Thematische Information und Dokumentation des Instituts für Gesellschaftswissenschaften beim ZK der SED*, Berlin 1976, Sonderheft, s. 45.

¹⁶ Por. W. I. Lenin, Wywiad udzielony korespondentowi „Observer” i „Manchester Guardian” Farbmanowi, w: *Werke*, t. 33, Dietz Verlag, Berlin 1963, s. 372; por. także W. I. Lenin, *Werke*, t. 30, Dietz Verlag, Berlin 1969, s. 283.

¹⁷ Por. M. Hegemann, Zur Herausbildung der Konzeption von der internationalen Arbeitsteilung in den 60-er Jahren, w: *Wissenschaftliche Mitteilungen der Historiker-Gesellschaft der DDR*, Berlin 1977, s. 1, s. 127 i in.

¹⁸ Bogomołow powołuje się na Chruszczowa, jako na rzecznika koncepcji jednolitego planu społeczno-gospodarczego dla całego obszaru RWPG; por. ibidem, s. 128 i s. 134.

¹⁹ Z rozważań Bogomołowa wynika, że taki pogląd reprezentowali szczególnie przedstawiciele Albanii; ibidem, s. 231.

²⁰ L. I. Breżniew, op. cit., s. 10 i in.